

Βιβλιοπαρουσίαση

Προς μια προφορική ιστορία του συνδικαλισμού στον κλάδο επισκευής αυτοκινήτου: Διαδρομές μνήμης και διαδρομές ζωής συνδικαλιστών της ΕΟΒΕΑΜΜ

Χριστίνα Καρακιουλάφη

Αναπληρώτρια καθηγήτρια,
Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστήμιο Κρήτης

Είναι ιδιαίτερη χαρά και τιμή μου που συμβάλλω και εγώ σε αυτήν την βιβλιοπαρουσίαση της μελέτης *Προς μια προφορική ιστορία του συνδικαλισμού στον κλάδο επισκευής αυτοκινήτου: Διαδρομές μνήμης και διαδρομές ζωής συνδικαλιστών της ΕΟΒΕΑΜΜ* σε ένα πάνελ όπου, με την συμμετοχή του κ. Παναγιώτη Μακρή (Γενικού Γραμματέα της ΕΟΒΕΑΜΜ) και του αγαπητού συνάδελφού Γιώργου Μπιθουμήτρη η βιωμένη εμπειρία συναντά την ερευνα, η θεωρητική πλαισίωση την συνδικαλιστική δράση.

Ακόμη μεγαλύτερη χαρά μου προκαλεί το γεγονός ότι η βιβλιοπαρουσίαση αφορά μια μελέτη της Μ. Θανοπούλου, όχι μόνο λόγω των ποιοτικών γνωρισμάτων της παρούσας μελέτης, αλλά και λόγω της βαθιάς εκτίμησης που τρέφω για την Μαρία Θανοπούλου. Μια ερευνήτρια που διακρίνεται για την συνολική ποιότητα και αρτιότητα των εργασιών της, το ήθος και την ευγένεια της αλλά και την σοβαρότητα, το σεβασμό και την ευαισθησία σε σχέση με

οτιδήποτε, οποιονδήποτε και οποιαδήποτε την έχει απασχολήσει ερευνητικά καθ'όλη της διάρκεια της μέχρι τώρα ερευνητικής της διαδρομής.

Με λίγα λόγια θα ήθελα να επισημάνω τη συνολική συμβολή της μελέτης αυτής, εστιάζοντας ενδεικτικά μόνο σε ορισμένα σημεία :

Αρχικά, η παρούσα μελέτη-μονογραφία έρχεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό στην ελληνική βιβλιογραφία. Όπως επισημαίνει και η ίδια η Μαρία Θανοπούλου υπάρχουν έρευνες προφορικής ιστορίας, βιογραφικές έρευνες και αυτοβιογραφίες που αφορούν διάφορες επαγγελματικές ομάδες, μεταξύ των οποίων και τους επαγγελματοβιοτέχνες, αλλά όχι όμως και τον συνδικαλισμό των επαγγελματοβιοτεχνών. Επιπρόσθετα, υπάρχουν αρκετές έρευνες προφορικής ιστορίας που αφορούν τον συνδικαλισμό των εργατών, δεν υπάρχουν τέτοιες έρευνες για τον συνδικαλισμό των επαγγελματοβιοτεχνών και τις διαδρομές συνδικαλιστών του.

Η προσέγγιση και μεθοδολογία που υιοθετεί η μελέτη δείχνει την σχέση μεταξύ της «αντικειμενικής» ιστορίας του συνδικαλισμού στον κλάδο με την «υποκειμενική» ιστορία και την βιογραφική τροχιά των συνδικαλιστών του, αποκαλύπτοντας την ανθρώπινη πλευρά της συνδικαλιστικής δράσης και των σωματείων και εμπλουτίζοντας την μελέτη του συνδικαλιστικού γίγνεσθαι.

Γενικότερα, από την ελληνική βιβλιογραφία απουσιάζουν οι έρευνες που εστιάζουν στις πηγές που τροφοδοτούν τον συνδικαλισμό, είτε τον εργατικό είτε τον εργοδοτικό/επαγγελματοβιοτεχνικό, με άλλα λόγια έρευνες που εστιάζουν στους λόγους που ωθούν κάποιον ή κάποια στο να συνδικαλιστεί και να παραμείνει σε ένα συνδικάτο, να αναλάβει δράση και ενεργό ρόλο σε αυτό. Ποιες, με άλλα λόγια, όπως διερωτάται και η ίδια η συγγραφέας, είναι οι διαδρομές που «εκβάλλουν» στον συνδικαλισμό.

Όπως ορθά επισημαίνει η Μ. Θανοπούλου, οι συνδικαλιστές δεν υπήρξαν πάντα συνδικαλιστές. Διερωτώμενη ποιο είναι το νήμα ζωής το οποίο τους οδηγεί στον συνδικαλισμό και τους λόγους που ανακόπτουν την πορεία τους σε αυτόν αναδεικνύει στο κεφάλαιο 4.2.1. τους πολλαπλούς παράγοντες και τις συγκυρίες που επέδρασαν στη δράση τους, στον προσανατολισμό τους, στις αποφάσεις και τις επιλογές τους.

Η συνδικαλιστική κοινωνικοποίηση νοείται ως μια τυπική και άτυπη διαδικασία που ξεκινά πριν από την ένταξη του ατόμου σε μια συνδικαλιστική οργάνωση και συνεχίζεται κατά τη διάρκεια της παραμονής του σε αυτό και αφορά την εκμάθηση της ιστορίας, της γλώσσας, των οργανωτικών στόχων και αξιών του συνδικάτου, κ.ο.κ.

Μέσα από τις αφηγήσεις των συνδικαλιστών καταδεικνύονται οι πολλαπλές διαδρομές συνδικαλιστικής κοινωνικοποίησης και ενεργοποίησης, αναδεικνύονται οι λεγόμενες «κοινωνικοποιητικές» εμπειρίες που προηγούνται της ένταξης σε ένα σωματείο.

Καταδεικνύεται ότι η ενασχόληση και εμπλοκή με τον συνδικαλισμό είναι απότοκη σειράς συγκυριών και εμπειριών :

- μιας δύσκολης αφετηρίας ζωής των παιδικών και νεανικών χρόνων που χαρακτηρίζονται από ανέχεια, στερήσεις και σκληρής δουλειάς,
- της αριστερής αγωνιστικής οικογενειακής παράδοσης σε κάποιες περιπτώσεις,
- της μαθητείας τους δίπλα σε μάστορες-συνδικαλιστές, όπου η μαθητεία στο επάγγελμα είναι ταυτόχρονα και ένα είδος προκαταρκτικής «μαθητείας» στον συνδικαλισμό.

Μεταγενέστερα η έναρξη και η εξέλιξη της επαγγελματικής τους ενασχόλησης, η μετάβαση στην κατάσταση της αυταπασχόλησης και η άσκηση του επαγγέλματος με τις πολλαπλές προκλήσεις και δυσκολίες που την συνοδεύουν εμπεδώνει αυτήν την ενασχόληση με τον συνδικαλισμό και την αναζήτηση συλλογικών λύσεων έναντι μιας ατομικής επιβίωσης.

Στους παράγοντες που προηγούνται της συνδικαλιστικής ενασχόλησης, προστίθεται και ένας ακόμη που σχετίζεται με μια ιδιαίτερη κουλτούρα εντός των σωματείων και ο οποίος τροφοδοτεί μια πιο ενεργή εμπλοκή τους μέσα στα σωματεία : η παρουσία, στα σωματεία όπου εγγράφονται οι νέοι επισκευαστές, συνδικαλιστών

με κύρος και ιδιαίτερη μέριμνα για την ανάδειξη νέων σε ηλικία μελών στις διοικήσεις.

Αναδεικνύεται ακόμη και ο ρόλος της συνδικαλιστικής ηγεσίας, μιας και η ιδιαίτερη μέριμνα για την ανάδειξη νέων σε ηλικία μελών στις διοικήσεις επιδρά με θετικό τρόπο στην στρατολόγηση νέων μελών, στην «μεταφύτευση» του σπόρου της συλλογικότητας, στην κινητοποίηση ήδη υπαρχόντων μελών, στο βαθμό συνδικαλιστικής εμπλοκής τους αλλά και στη προσήλωση τους στους στόχους και τις αξίες του συνδικάτου και στη διαμόρφωση μιας φιλικής προς το συνδικάτο στάσης.

Η «μαθητεία» στα συνδικαλιστικά όργανα δίπλα σε παλιούς συνδικαλιστές-δασκάλους που διασφαλίζουν την αναπαραγωγή του χώρου αυτού και την συνέχιση της συνδικαλιστικής δράσης του, η μεταβίβαση γνώσης και εμπειρίας από την μια γενεά συνδικαλιστών στην άλλη και τη διαδοχή των γενεών (Εν είδει σκυταλοδρομίας) μέσα στα συνδικαλιστικά όργανα φαίνεται να είναι κομβικής σημασίας και κατά τα πρώτα στάδια συνδικαλιστικής κοινωνικοποίησης εντός πια του σωματείου, αλλά και προκειμένου να μείνει ενεργή η συλλογικότητα.

Αυτού του είδους η κουλτούρα εμπεδώνεται και από τους ίδιους τους αφηγητές που με την σειρά τους λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο διασφαλίζοντας την διαδοχή των γενεών ωθώντας τους νέους προς τον συνδικαλισμό αφού πρώτα τους έχουν εμφυσήσει ιδέες, απόψεις και αξίες που τους εμπνέουν να συμμετάσχουν σε συνδικαλιστικά όργανα.

Όντας πλέον αφεντικά όχι μόνον μεταδίδουν, όπως αναφέρει η συγγραφέας, στους μαθητευόμενους τους την τέχνη της επισκευής, αλλά και τους μυούν στην ανάγκη του συνδικαλιζέσθαι.

Και αυτή η στάση και μέριμνα διαφαίνεται και από την ανησυχία τους σχετικά με την δυσκολία εξεύρεσης διαδόχων λόγω της απροθυμίας των νέων να εγγραφούν στα σωματεία και να εμπλακούν στον συνδικαλισμό την οποία αποδίδουν σε παράγοντες, όπως η απαξίωση των τεχνικών επαγγελμάτων και του ρόλου του σωματείου, αλλά και του συνδικαλισμού και της συλλογικής δράσης γενικότερα στην ελληνική κοινωνία.

Πέραν όμως αυτής της στάσης και μέριμνας, θετικό ρόλο στην καλλιέργεια συλλογικής ταυτότητας και προσήλωσης στο συνδικάτο και τους συλλογικούς στόχους διαδραματίζουν και οι πρακτικές σύσφιξης των σχέσεων μεταξύ των μελών.

Αυτές δεν περιορίζονται στις γενικές συνελεύσεις των μελών τους, αλλά στην ουσία όπως αναφέρει η Μ.Θανοπούλου (σελ. 172-173) «τα διοικητικά συμβούλια επιλέγουν και άλλους δρόμους «δανεισμένους» από τον κοινοτικό τρόπο ζωής· ένα τρόπο ζωής που δημιουργεί περιστάσεις και καθιερώνει τελετές κατά τις οποίες συναντώνται αι συνυπάρχουν τα μέλη της κοινότητας: εορτές, συνεστιάσεις, χορευτικές εκδηλώσεις».

Ακόμη, τα σωματεία ειδικά στο τοπικό επίπεδο επιδιώκουν την σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των μελών, τη δημιουργία μιας τοπικής επαγγελματικής κοινότητας συμφερόντων μέσα από την οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης και συναδελφικής αλληλεγγύης.

Οι κοινοί και πιο ορατοί συνδικαλιστικοί αγώνες «στο δρόμο» συνυπάρχουν με τις λιγότερο ορατές αλλά εξίσου σημαντικές από συμβολικής απόψεως προσπάθειες σύσφιξης των σχέσεων με σκοπό τη σταδιακή δημιουργία μίας συλλογικότητας, η οποία ναι μεν εκκινά από την κοινή επαγγελματική ενασχόληση, αλλά

ταυτόχρονα ζει και υπάρχει και πέραν των στενών επαγγελματικών ενασχολήσεων, των ΓΣ, των εκλογικών διαδικασιών κ.ο.κ.

Συνολικά, αυτή η στοχευμένη προετοιμασία και «τεχνογνωσία» της οργάνωσης της διαδοχής των γενεών μέσα στα συνδικαλιστικά όργανα σε συνδυασμό με την δια ζώσης και τακτική επαφή και επικοινωνία αποτελούν ίσως ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια και πόρους που διαθέτει το σωματείο, το κοινωνικό του κεφάλαιο.

Αναβαθμίζοντας την «ποιότητα» των κοινωνικών δεσμών και της αλληλεγγύης τόσο μεταξύ των οργανώσεων και των μελών τους, όσο και μεταξύ των ίδιων των μελών δημιουργούν ισχυρούς δεσμούς που τροφοδοτούνται από μια «πρόσωπο-με-πρόσωπο» εμπιστοσύνη και αμοιβαιότητα, από συναισθηματικές διασυνδέσεις και αμοιβαίες υποχρεώσεις

Και αυτό γιατί ενώ η εγγραφή σε ένα σωματείο, η συμμετοχή στις εκλογές του ή ακόμη και στις ΓΣ είναι πολύ σημαντική, συχνά δεν επαρκεί από μόνη της για να εξασφαλίσει την ζωτικότητα και βιωσιμότητα του σωματείου, την συμμετοχή και δέσμευση των μελών στους κρίσιμους αγώνες, την προθυμία τους να επωμιστούν τα πολλαπλά πιθανά κόστη που συνεπάγεται η συνδικαλιστική εμπλοκή ή αλλιώς την προσήλωση και αφοσίωση τους.

Συνεπώς οι δεσμοί αυτοί θεωρούνται καίριας σημασίας για την οργάνωση και κινητοποίηση των ατόμων, είναι αυτοί που «λιπαίνουν» την μηχανή της συνδικαλιστικής δράσης.

Μια, ακόμη, από τις αρετές της συγκεκριμένης μελέτης είναι ότι συνδυάζει μια προσέγγιση πιο θεσμική, με την παρουσίαση στο κεφάλαιο τέσσερα των βασικών μετασχηματισμών και των χρονικών

σημείων κλειδιά που πλαισίωσαν και σηματοδότησαν την συνδικαλιστική δράση στον κλάδο επισκευαστών αυτοκινήτου, με μια «από τα κάτω προσέγγιση» που αντλεί από τις μαρτυρίες και την προφορική μνήμη των ορατών και αόρατων πρωταγωνιστών του.

Με αυτό τον τρόπο, δείχνει την αλληλεπίδραση μεταξύ μικρο και μακρο, :

A. Αφενός, δείχνει πως αλλαγές στο κυρίαρχο ανά χρονική περίοδο θεσμικό, τεχνολογικό και οικονομικό περιβάλλον και προκλήσεις του κλάδου (κατοχύρωση και καταξίωση του επαγγέλματος, προσαρμογή στις νέες τεχνολογίες, νέες συνθήκες ανταγωνισμού) επέδρασαν και μετασχημάτισαν τον συνδικαλιστικό λόγο, την ατομική και συλλογική συνδικαλιστική δράση και την συνδικαλιστική ατζέντα, σφυρηλάτησαν τις συνδικαλιστικές ταυτότητες και συνδικαλιστικές εμπειρίες και δημιούργησαν του όρους ύπαρξης μια συλλογικότητας.

Οι αφηγήσεις δείχνουν πως όπως ακριβώς πως από δεκαετία σε δεκαετία, ανάλογα με το εκάστοτε διακύβευμα τα αιτήματα μετασχηματίζονται αλλά συχνά επικαιροποιούνται ή «επανατίθενται» κάθε φορά με διαφορετικούς όρους (όπως είναι στην περίπτωση της προσαρμογής στις τεχνολογικές εξελίξεις), εξίσου αλλάζουν και οι τρόποι εκφοράς, ιδεολογικής πλαισίωσης και τεκμηρίωσης των αιτημάτων (άλλοτε πιο αγωνιστικά και διεκδικητικά και ταξικά προσανατολισμένο άλλοτε μέσω του διαλόγου, πιο συναινετικά και συνεργατικά και λιγότερο πολιτικοποιημένα).

B. Αφετέρου πως μέσα από τη δράση των υποκειμένων (δηλαδή των

συνδικαλιστών) επιτεύχθηκαν αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο και το περιβάλλον του κλάδου των επισκευαστών αυτοκινήτου.

Το άτομο-συνδικαλιστής καθίσταται υποκείμενο δράσης που συνδιαμορφώνει την συνδικαλιστική ατζέντα και δράση, τους τρόπους λειτουργίας και τις μορφές οργάνωσης, τους τρόπους άρθρωσης των αιτημάτων.

Βεβαίως, το περιβάλλον και οι θεσμοί επιδρούν αλλά τα υποκείμενα (με άλλα λόγια οι συνδικαλιστές) δεν είναι παθητικοί αποδέκτες αλλά ενεργοί δρώντες.

Και το συνδικάτο σαν ζωντανός οργανισμός, που αποτελείται από υποκείμενα-δρώντες, προσπαθεί να αναπροσαρμόσει την δράση του ανάλογα με τις ανάγκες και τις συνθήκες που επικρατούν στο επάγγελμα, στο συνδικαλιστικό πεδίο αλλά και τις γενικότερες πολιτικές, και κοινωνικοοικονομικές συγκυρίες.

Κλείνοντας, αν και η μελέτη αυτή εστιάζει στις μνήμες συνδικαλιστικής δράσης και στην προφορική ιστορία του συνδικαλισμού εκπληρώνει και έναν ακόμη βασικό ρόλο δείχνοντας τις μελλοντικές διαδρομές και προοπτικές ανανέωσης.

Κάθε συνδικάτο, αντλεί τη δύναμη του από ποικίλους πόρους (τα μέλη του, την ηγεσία του, το θεσμικό περιβάλλον, το βαθμό κατοχύρωσης του ως συνομιλητής, την πολιτική του βαρύτητα ως προς τη δυνατότητα επιρροής των πολιτικών, τη διαπραγματευτική του ισχύ, την τυπική και ουσιαστική νομιμοποίηση και αναγνώριση του, την προσαρμοστικότητα του στις αλλαγές στο περιβάλλον του, κ.ο.κ.).

Πόρους τους οποίους μπορεί να αξιοποιήσει στρατηγικά για να εξασφαλίσει την επιβίωση του και την ανανέωση της δύναμης του.

Όπως αναφέρεται και στα συμπεράσματα, «στην συλλογική μνήμη για τους αγώνες του κλάδου βρίσκονται κρυμμένες απαντήσεις για σημαντικά ζητήματα που αντιμετωπίζει το συνδικαλιστικό κίνημα των επισκευαστών σήμερα, απαντήσεις που θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν την συνέχεια και την προοπτική του.», Έτσι « ανατρέχοντας στην συλλογική μνήμη του κλάδου αντλούνται απόψεις για τις βασικές προϋποθέσεις που θα εξασφαλίσουν την συνέχεια του συνδικαλιστικού κινήματος των επισκευαστών.».

Διαχρονικά, απέναντι στις πολλαπλές προκλήσεις που αντιμετώπισε το συνδικαλιστικό κίνημα στον κλάδο των επισκευαστών αναδεικνύονται οι ακόλουθοι σημαντικοί πόροι που ταυτόχρονα συνιστούν και στρατηγικές ανανέωσης :

- η αξιοποίηση της κεκτημένης συνδικαλιστικής «τεχνογνωσίας» της προηγούμενης γενεάς την οποία η μια γενεά μεταλαμπαδεύει στην άλλη σαν σε σκυταλοδρομία ·
- η επένδυση στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση για μια συστηματική παρακολούθηση των νέων τεχνολογικών εξελίξεων ·
- η έμφαση στην σύσφιξη των σχέσεων, στην καλλιέργεια της συλλογικότητας και της συναδελφικής αλληλεγγύης, ειδικά σε τοπικό επίπεδο ·
- οι προσπάθειες αυτοοργάνωσης, μέσα από επιχειρηματικές-συνεταιριστικές απόπειρες επισκευαστών να αυτοοργανωθούν συνενώνοντας δυνάμεις με την αρωγή των

τοπικών συλλόγων ή της κλαδικής Ομοσπονδίας

- οι προσπάθειες διασφάλισης της ενότητας μέσω ενιαίας εκπροσώπησης και συνένωσης των κλαδικών ομοσπονδιών ·
- η διατήρηση της συνοχής και της ενότητας εντός των συνδικαλιστικών οργάνων, ιδίως σε επίπεδο κλαδικής Ομοσπονδίας, μέσω της συσπείρωσης

γύρω από κλαδικά ζητήματα και της αποκομματικοποίησης της συνδικαλιστικής δράσης·

Θα λέγαμε ότι είναι σε αυτό τον σύνθετο συνδυασμό παλαιών και σύγχρονων στρατηγικών που το συνδικάτο επισκευαστών μπορεί να αναζητήσει τους πόρους όχι μόνο της δικής του ανανέωσης, αλλά και της γενικότερης ανανέωσης του επαγγελματικού κλάδου.